

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag 20. oktober 1961 kl. 12.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Finn Moe, Nordahl, Erling Petersen, Jakob Pettersen, Borgen, Borten, Dahl, Hareide, Hegna, Hønsvald, John Lyng, Treholt og Watnebryn.

Langhelle: Jeg vil gjerne få gi en opplysning før møtet begynner. Spørsmålet om å slå sammen trontaledebatten og utenriksdebatten har vært behandlet av Presidentskapet i dag, og vi har besluttet å skille de to debattene. Utenriksdebatten vil da bli torsdag den 2. november.

Formannen: Det redaksjonsutvalg som ble nedsatt i går har vært sammen og er blitt enig om følgende utkast:

"Det Norske Storting uttaler:

Da Sovjet-Samveldets regjering ... 1958 erklærte at kjernefysiske prøver ville bli innstilt, ble denne beslutning hilst med glede og tilfredshet av store som små nasjoner som i dette skritt så et håp om at kapprustningen med kjernefysiske våpen og spredning av slike våpen ville kunne bringes under internasjonal kontroll.

De forhandlinger som ble innledet i Genève mellom De forente stater, Sovjet-Samveldet og Storbritannia, ga ytterligere håp om at veien til å temme de kjernefysiske krefter ikke bare på det tekniske plan, men også på det mellomfolkelige, sto åpen.

Den sovjetiske regjerings beslutning om å gjenoppta de kjernefysiske prøver i atmosfæren har skapt dyp skuffelse og frykt for hva fremtiden kan bringe. Fortsatte kjernefysiske prøver som foretas uten betryggende internasjonal kontroll og uten hensyn til den virkning de kan få for folkenes helse, vil fremkalle dyp uro og indignasjon.

Kompetente vitenskapsmenn i Norge uttaler at hvis den fisjonsenergi som hittil er frigjort etter eksplosjonene i høst øker som følge av nye eksplosjoner, må det regnes med at det kan bli påkrevet å treffe visse tiltak for å søke å redusere virkningen av fjernnedfallet. Det kan heller ikke utelukkes at meteorologiske og andre lokale forhold kan gjøre det påkrevet å treffe tiltak for enkelte befolkningsgrupper selv om eksplosjonsserien nå skulle opphøre.

Det Norske Storting anser det derfor som en rett og en plikt å protestere og advare mot videre brudd på den uskrevne internasjonale lov som forbyr ukontrollerte kjernefysiske prøver.

Stortinget anmoder Regjeringen om å sørge for at denne uttalelse blir tilstilt den sovjet-russiske regjering og De forente nasjoner."

Jeg vet ikke om redaksjonsutvalget vil forklare bakgrunnen for utkastet.

John Lyng: Det var en god uttalelse. Det er ikke nødvendig å kommentere den.

Braadland: Vi har lagt an på å få det ut fra det rent nasjonale over på et mer internasjonalt plan. Jeg tror at en henvisning til Sovjets frivillige innstilling av prøvene er av betydning, og det tok jeg da som innledning.

Erling Petersen: Er det dekning for uttrykket "den uskrevene internasjonale lov"? Det er første gang jeg treffer på det uttrykket i den forbindelse. Er det i tilfelle heldig å bruke det?

Formannen: Jeg må si at jeg også var litt betenkt ved det.

Braadland: Det er jo ikke noen anerkjent internasjonal lov, men jeg tror det ville være hensiktsmessig å si - og gjenta det - at det er en uskreven internasjonal lov, så man kanskje kunne oppnå at den fikk en viss anerkjennelse.

Hegna: Når man protesterer kan man jo bruke kraftige uttrykk, men hvis vi først skal reise spørsmålet om at det er en uskreven internasjonal lov å ta i betraktning, vet man jo at denne loven har vært brutt før av Frankrike. Så man kan si at det skjedde i Sahara, og om en slik uskreven internasjonal lov ble brutt i Sahara, så var ikke det noe som det norske Storting interesserte seg særlig for, men når det skjer like ved oss, gjør vi det. Det må vi si er berettiget ut fra hensynet til det folk og det territorium vi skal vareta. Men en annen sak er at det kanskje ikke er nødvendig med så sterke uttrykk, så om man kunne finne noe annet, ville det være fordelaktig.

Langhelle: Kanskje man kunne si: "og advare mot videre krenkelse av den internasjonale moral som forbyr ukontrollerte kjernefysiske prøver". Det ville jo straks bli noe annet.

Braadland: Jeg vil støtte det hr. Langhelle sa der. Jeg tror det har sin betydning at man får etablert en viss anerkjennelse av hva som er internasjonal rett og moral på det område.

Formannen: Kanskje hr. Langhelle vil gjenta formuleringen?

Langhelle: "og advare mot videre krenkelse av den internasjonale moral som ..." - ikke "forbyr", men heller et annet ord.

Formannen: "som fordømmer", kan man jo si.

Flere: Ja, det går an.

Jakob Pettersen: Dette er jo, som i og for seg riktig er, bare rettet mot den sovjetrussiske regjering og til De forente nasjoner, men vi står jo også i den situasjon at Stevenson i går har sagt at hvis Sovjet fortsetter, så er amerikanerne nødt til å gjenoppta sine prøver over jorden. Det er da et spørsmål om en ikke her i en eller annen form burde få med andre land som står i ferd med å begynne.

Bondevik: Eg er ikkje samd med hr. Jakob Pettersen i hans syn. Me kan ikkje protestera mot noko som kanskje vil skje, me veit ingenting om det. Det som me vel veit i dag, det er at Sovjet driv eksplosjonar i atmosfæren og at USA driv det under jordskorpa. Noko meir veit me vel ikkje, og som eg sa, meiner eg at me ikkje kan draga inn ting som *kanskje* kan skje. Skulle det verta tilfelle, skulle det vera andre som ville fylgja Sovjets føredøme, får me taka opp att spørsmålet og eventuelt då protestera.

Langhelle: Jeg vil bare peke på at det nest siste avsnitt i uttalelsen er helt generelt, og det skulle dekke.

Watnebryn: Bør dette "ukontrollerte" stå der? Hva er egentlig den reelle forskjell når det gjelder de skadevirkninger kjernefysiske prøver kan ha, mellom ukontrollerte og kontrollerte prøver?

Braadland: Hvis de er kontrollerte, må det jo forutsette at de er internasjonalt kontrollert, at de skjer på en måte som ikke støter den internasjonale moralske lov - og ikke bare er nasjonalt kontrollert.

Watnebryn: Hvis de utføres i atmosfæren og med megatonns styrke, kan man da mer sjalte ut skadevirkningene når prøvene er kontrollert enn når de ikke er kontrollert? Jeg er ikke sikker på om det er tjenlig å operere med uttrykket "kontrollert" i sammenheng med kjernefysiske prøver, som om det skulle være noe man kunne godta, mens man ikke kan godta ukontrollerte prøver.

Nordahl: Jeg har også lurt litt på dette uttrykket "ukontrollerte". Når det har vært snakk om kontroll i forbindelse med kjernefysiske våpen, har det jo dreiet seg om å kontrollere at ingen foretok prøveekspløsjoner hvis man ble enige om et forbud mot slike ekspløsjoner. Det var jo der kontrollen skulle komme inn, det har vel aldri vært snakk om kontrollert bruk av kjernefysiske våpen.

Langhelle: Jeg synes den siste setning i annet avsnitt virker litt tung. Det står:

"... ga ytterligere håp om at veien til å temme de kjernefysiske krefter ikke bare på det tekniske plan, men også på det mellomfolkelige, sto åpen."

Jeg lurar på om man kunne si det slik:

"... ga ytterligere håp om å kunne bringe de kjernefysiske krefter under kontroll, ikke bare teknisk, men også på det mellomfolkelige plan."

Det sier det samme, men det er en annen redaksjon.

Formannen: Er det noen innvendinger mot den formuleringen?

Braadland: Jeg har ikke noe å innvende mot den.

Watnebryn: Det står i innledningen: "Da Sovjet-Samveldets regjering ... erklærte at kjernefysiske prøver ville bli innstilt, ble denne beslutning hilst med glede", osv. Det som skjedde, var jo at bortsett fra Frankrike, ble jo da prøvene innstilt. Men her er jo ikke det egentlig kommet fram, når det står at de forhandlinger som ble innledet, "ga ytterligere håp om" osv. Det *skjedde jo* faktisk at prøvene ble innstilt, og så tok altså da Sovjet-Samveldet dem opp igjen etter at stansen hadde vart i flere år.

Formannen: Det kommer jo for så vidt fram i tredje avsnitt, hvor det står: "Den sovjetiske regjeringens beslutning om å gjenoppta de kjernefysiske prøver i atmosfæren" osv.

Når det gjelder nest siste avsnitt, vet jeg ikke om man kanskje kunne si det på den måte:

"Det Norske Storting anser det derfor som en rett og en plikt å protestere og advare mot videre krenkelse av den internasjonale moral som fordømmer kjernefysiske prøver som ikke står under internasjonal kontroll" - det siste for å ta bort denne tvilen om "ukontrollerte."

Jeg ville antyde, i særdeleshet når man tenker på adressatene, at man etter "Det Norske Storting" kunne si: "som representerer et land som er særlig utsatt i denne henseende," fordi jeg tror at nettopp i De forente nasjoner vil det gi økt tyngde til vår henvendelse. - Kan jeg forstå tausheten slik at ingen har noe imot det?

Borgen: Jeg har ikke noen særlig lyst på den siste formulering formannen foreslo. Hvis en skal gi den setningen som dette skal settes inn i, en generell form, som det har vært nevnt her, så passer det jo ikke helt godt. Vårt land er særlig utsatt i relasjon til de sovjetiske sprengninger, men vi kan vel ikke si at det er særlig utsatt rent generelt, og da vet ikke jeg om det passer så godt å sette det inn i dette tilfelle. En måtte i tilfelle hatt en egen setning som tilkjennega at vårt land er særlig utsatt på grunn av det som har foregått i Sovjet. Jeg har ikke noe imot at en setter inn en slik setning for seg, men jeg tror ikke det passer i den forbindelse det var nevnt her.

Erling Petersen: Vi har jo nevnt de norske særforhold i foregående avsnitt. Og til og med sier vi: "anser det derfor", og det viser tilbake på det konkrete at vi er på grensen til å måtte gjøre tiltak. Det skulle ikke da være nødvendig med noe mer.

Formannen: Nei, det er kanskje tydelig nok slik som det står. Men vi kan kanskje, istedenfor å bruke uttrykket "ukontrollerte", si: "kjernefysiske prøver som ikke står under internasjonal kontroll", for å gjøre det tydeligere.

Skal vi da la innstillingen gå som den er, med de endringer som hr. Langhelle foreslo i annet avsnitt? - Jeg tør be hr. Langhelle lese formuleringen om igjen.

Langhelle: "... ga ytterligere håp om å kunne bringe de kjernefysiske krefter under kontroll, ikke bare teknisk, men også på det mellomfolkelige plan."

Nordahl: Hvordan blir nå det nest siste avsnittet? Det er nokså vesentlig.

Formannen: Det står der: "Det Norske Storting anser det derfor som en rett og en plikt å protestere og advare mot videre krenkelse av den internasjonale moral som fordømmer kjernefysiske prøver som ikke står under internasjonal kontroll."

Nordahl: Kan vi ikke bare si: "kjernefysiske prøver"? Vi behøver ikke å si: "som ikke står under internasjonal kontroll", for det har ikke vært snakk om prøver som skulle stå under internasjonal kontroll".

Hønsvald: Jo, det har vært snakk om det en gang. Det var for en tid siden, da amerikanerne bebudet at de ville sette i gang underjordiske prøver. Da tilbød amerikanerne at disse prøvene skulle foretas under internasjonal kontroll, hvis jeg ikke husker feil.

Formannen: Vel, da stryker vi "ukontrollerte", og da kommer slutten av setningen til å lyde: "protestere og advare mot videre krenkelse av den internasjonale moral som fordømmer kjernefysiske prøver".

Er det flere merknader? Hvis ikke, kan vi da sende innstillingen til Presidentskapet i den nå foreliggende form?

Langhelle: Den kommer da til behandling mandag kl. 13.

Formannen: Ingen har bedt om ordet, og innstillingen skulle da være klar.

Før møtet heves, vil jeg bare gjerne gjøre oppmerksom på at der vil bli et møte i den utvidede utenrikskomite lørdag den 28. oktober kl. 10, hvor statsråd Skaug ønsker å redegjøre for en del av den utvikling som har funnet sted med hensyn til Fellesmarkedet siden der sist ble gitt en redegjørelse. Der er sendt rundt til komiteens medlemmer rapporter fra de orienteringsreisene som er foretatt, og det er nettopp litt av det komplekset statsråd Skaug gjerne vil komme inn på. Der vil bli sendt innkallelse til møtet, men jeg ville gjerne at komiteens medlemmer skulle bli gjort oppmerksomme på det allerede nå.

Møtet hevet kl. 12.30.